

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

RAZGOVOR
SA AUTOROM

Darko Bajić

Potrebna nam je strategija razvoja srpske
kinematografije

INTERVJU:

Đanluidi Kjodaroli

UFUS | AFA

ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE
Digitalno izdanje

Fotografija sa naslovne:
Sivi dom, foto Jaša Josimović

Izdavač:
UFUS AFA ZAŠTITA, Terazije 27/6
11000 Beograd
+381 (0)62 189 11 44
+381 (0)11 624 31 65
office@ufusafazastita.org.rs

I N D E X

Uvodnik	05
Intervju: Đanluidi Kjodaroli	06
Razgovor sa autorom: Darko Bajić	09
Savet advokata	18

U V O D N I K

Foto: Vojislav Gelevski

Stefan Gelineo

Direktor UFUS AFA

Reč direktora

U novu, 2026. godinu naša kolektivna organizacija ulazi sa važnim i odgovornim zadatkom – obnovom dozvole za kolektivno ostvarivanje autorskih prava, koju u Republici Srbiji izdaje Zavod za intelektualnu svojinu i koja važi u periodu od pet godina. U odnosu na 2021. godinu, kada je UFUS AFA poslednji put prolazila kroz ovaj postupak, audiovizuelno tržište u svetu doživelo je duboke, rekli bismo tektonske promene. Sa njima se neminovno javila i potreba da se obim i mehanizmi zaštite autorskih prava značajno unaprede i prilagode novoj realnosti.

Evropske kolektivne organizacije, među kojima je i UFUS AFA, složne su u osnovnom principu: autor mora biti plaćen za svako iskorišćavanje svog dela. Ipak, konkretni modeli i opseg zaštite autorskih prava razlikuju se od zemlje do zemlje. U Srbiji filmski autori trenutno ostvaruju tantijeme po dva osnova – od reemitovanja i od posebne naknade. Nasuprot tome, u drugim evropskim državama

filmski autori primaju naknade i po drugim osnovama: od emitera, onlajn platformi, bioskopa, ali i od korišćenja audiovizuelnih dela u hotelima, prevoznim sredstvima i drugim javnim prostorima. Ova razlika direktno utiče na položaj domaćih autora i njihovu ekonomsku sigurnost. Pandemija kovida-19 dodatno je ubrzala promene koje su već bile u toku. Došlo je do snažnog rasta striming i drugih onlajn servisa, kao i do radikalne promene u načinu na koji publika konzumira filmske i audiovizuelne sadržaje. Prihodi od plaćenih striming usluga u 2025. godini po prvi put u istoriji nadmašili su prihode televizijskih kanala u Evropi, a prognoze pokazuju da će se taj jaz u narednim godinama samo produbljivati. Ipak, uvođenje zakonske obaveze plaćanja naknada autorima čija se dela prikazuju na ovim platformama ide izuzetno sporo. Za sada je tek nekoliko evropskih zemalja uspeo da zaključi ugovore – i to sa pojedinačnim striming servisima – što jasno govori o razmerama izazova koji je pred nama.

Posebno složen i zabrinjavajući problem predstavlja ubrzani razvoj novih modela veštačke inteligencije. Ovi sistemi, koji su u velikoj meri preoblikovali savremeni svet, trenirani su na autorskim delima koja uživaju zaštitu. Ipak, AI kompanije uporno odbijaju da plate za ovu (zlo) upotrebu tuđeg rada. Razvoj tehnologije i profiti koje ona generiše napreduju daleko brže od donošenja novih zakona, dok autori za to vreme ostaju uskraćeni za milione evra u tantijemama. U aktuelnom Zakonu o autorskim i srodnim pravima Republike Srbije, ali i u Nacrtu novog zakona veštačka inteligencija se čak ni ne pominje.

Srpski filmski autori imaju pravo da budu ravnopravni sa svojim kolegama u Evropi, da uživaju ista prava i isti obim zaštite. To, međutim, nije moguće bez temeljnog usklađivanja Nacrta novog zakona o autorskim i srodnim pravima sa najboljom evropskom praksom. Upravo za to se UFUS AFA dosledno i intenzivno zalaže već godinama – u interesu svojih članova, ali i u interesu očuvanja vrednosti autorskog stvaralaštva u vremenu dubokih tehnoloških i tržišnih promena. Pred nama je period važnih odluka i borbe za prava autora, a obnova dozvole predstavlja samo jedan, ali ključan korak u tom procesu.

INTERVJU

Foto: MRIGHTS

Danluidi Kiodaroli

predsednik i generalni direktor italijanske kolektivne organizacije MRIGHTS-a

Međunarodna saradnja je neophodna za zaštitu audiovizuelnih autora

Iako je relativno nova organizacija za kolektivno upravljanje autorskim pravima, italijanska MRIGHTS je uspela da izgradi zavidnu međunarodnu reputaciju. To je globalna kompanija i član CISAC-a i AVACI-ja, vodećih međunarodnih mreža koje ujedinjuju društva za naplatu autorskih prava širom sveta, a takođe sarađuje sa brojnim organizacijama za kolektivno upravljanje autorskim pravima putem sporazuma o zastupanju.

MRIGHTS i UFUS AFA su nedavno potpisali Sporazum o recipročnom zastupanju, tako da će srpski i italijanski filmski stvaraoci u budućnosti

dobijati autorske honorare za reemitovanje svojih dela u Italiji i u Srbiji.

U intervjuu za naš Bilten, Danluidi Kiodaroli, predsednik i izvršni direktor MRIGHTS-a, govori o značaju međunarodne saradnje, nivou zaštite filmskih autora u Italiji, izazovima zaštite prava u eri tehnoloških inovacija, kao i o ugovoru koji je organizacija nedavno postigla sa Netflix-om.

Verujemo da je izgradnja međunarodnog poverenja u MRIGHTS ključna tačka za razvoj i na nacionalnom nivou. Danas se audiovizuelna dela distribuiraju širom sveta, tako da bi bilo besmisleno tretirati domaće i strane autore različito.

Štaviše, međunarodne mreže su uvek dobre prilike za suočavanje i učenje iz iskustva drugih organizacija za kolektivno upravljanje autorskim pravima, posebno kada se dele mnogi globalni izazovi – kaže gospodin Kiodaroli.

Da li ste zadovoljni obimom zaštite autorskih prava za audiovizuelne autore u Italiji? Koje su glavne prednosti i nedostaci važećeg zakonodavstva?

Svakako, Italija ima jak normativni okvir, takođe zahvaljujući procesu implementacije zakona EU. Međutim, verujem da su najveći izazovi efikasnost zakonskih odredbi (na primer, osiguravanje da svi korisnici plaćaju pravednu naknadu za dela koja koriste) i unapređenje mehanizama transparentnosti u vezi sa stvarnom eksploatacijom dela, posebno od strane striming platformi.

Nedavno ste potpisali sporazum sa Netflixom, a nekoliko meseci ranije i sa Prajm Videom. Svi znamo koliko je izazovno pregovarati sa globalnim striming platformama, a ono što je MRAJTS uradio je veoma važno za audiovizuelne autore širom Evrope. Koje su bile ključne prepreke u postizanju ovih dogovora?

Verujem da je MRAJTS imao koristi od nekoliko faktora u ovim pregovorima: proaktivan i profesionalan pristup korisnicima; blagovremeni zahtevi i odgovori; detaljna analiza razmenjenih informacija i, generalno, strpljiv rad na balansiranju između dva suprotstavljena interesa.

Uprkos naporima evropskih organizacija za kolektivno upravljanje autorskim pravima (CMO), autori su i dalje često „slabija karika“ kada je u pitanju pregovaranje o ugovorima sa producentima. Kakva je situacija u Italiji po tom pitanju?

I u Italiji autori pate od ove asimetrije moći. Kao organizacija za kolektivno upravljanje autorskim pravima, trudimo se da našim autorima ponudimo visokokvalitetne usluge podrške i u ovoj oblasti: želimo da naši autori znaju da ih MRIGHTS uvek podržava i štiti njihovu kreativnost.

Kako se može osigurati pravednost u naknadi autora u današnjem okruženju, obeleženom usponom kompanija za veštačku inteligenciju, striming platformi i drugih onlajn usluga? Može li međunarodna saradnja između organizacija za kolektivno upravljanje autorskim pravima i profesionalnih udruženja pomoći u jačanju pozicije autora?

Međunarodna saradnja je neophodna za podizanje svesti o ovom pitanju; bilo bi još efikasnije kada bi svi

nosiooci prava – autori, izvođači, producenti iz bilo koje oblasti – sarađivali. Međutim, lično verujem da je, kao i sa pojavom interneta krajem prošlog veka, ovo samo pitanje promene tehnologije i organizacije za kolektivno upravljanje autorskim pravima moraju biti spremne da prate korak sa tim. To znači, prvo, obuku našeg osoblja; drugo, poboljšanje IT infrastrukture kako bi bila zaista interoperativna; i konačno, postajanje otvorenim i kreativnim u ponudi novih modela nagrađivanja.

Koje promene politike biste želeli da vidite na nivou EU ili na nacionalnom nivou kako bi se bolje zaštitili audiovizuelni autori?

Insistiramo na tome da bi obezbeđivanje stvarnog, istinskog mehanizma transparentnosti i razmene informacija bilo ključno. Kada su korisnici svesni da njihovo poslovanje ima manje tajni, zaštita nosilaca prava će se verovatno povećati, jer njihove organizacije za kolektivno upravljanje pravima tačno znaju šta da traže i gde da deluju.

Na nivou EU, jači, modernizovani i zajednički pravni okvir – posebno u pogledu mera sprovođenja – bio bi koristan. Pouzdan i efikasan mehanizam alternativnog rešavanja sporova takođe bi trebalo da bude od pomoći.

Koji savet biste dali mladim stvaraocima koji se prvi put snalaze u upravljanju pravima?

Jednostavno, da budu sve zahtevniji prema svojoj organizaciji za kolektivno upravljanje pravima i da traže ne samo autorske honorare, već i veću jasnoću, prilagođenije usluge, lakši pristup i manje birokratije.

“Novogodišnja predstava i dodela paketića
za decu i unuke članova UFUS AFA”

RAZGOVOR SA AUTOROM

Foto: M. Rupen

Darko Bajić,

reditelj, scenarista, profesor i predsednik Upravnog odbora
UFUS AFA

Potrebna nam je strategija razvoja srpske kinematografije

Reditelj, scenarista, producent i skoro četiri decenije profesor Filmske režije na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu Darko Bajić jedan je od najznačajnijih autora srpske i jugoslovenske kinematografije. Član UFUS AFA gotovo od osnivanja, a od nedavno i predsednik Upravnog odbora, Bajić je istovremeno i decenijski borac za autorska prava i za poštovanje dostojanstva filmske profesije i pozicije reditelja. Po njegovim rečima, ako je film provokativan i ako sadrži kritiku on može da utiče na gledaoce, da ih podstakne na razmišljanje, a njegova dela su upravo takva.

Kultni status dostigao je već sa prvom serijom, socijalnom dramom "Sivi dom", posle koje su usledili "Zaboravljeni" i generacijski hit film "Crni bombardier". Bajić je autor i drugih danas legendarnih i nagrađivanih ostvarenja, poput filmova

"Balkanska pravila", "Rat uživo", "Na lepom plavom Dunavu", "Bićemo prvaci sveta", "U ime naroda"... Dokumentarni film "Film davne budućnosti" posvetio je velikanima filmske umetnosti, dok "Linija života" govori o njegovom ocu Milošu Bajiću, prvom jugoslovenskom apstraktnom slikaru i jednom od retkih koji su preživeli ozloglašeni logor Mauthausen.

Kažu da je "lako biti general posle bitke", ali reditelj mora da se bavi i istorijskim temama da bi tragajući za zaboravljenim, često "izgubljenim vremenima", pronašao teme koje su i dalje aktuelne. Da li se one "ponavljaju" ili ne, da li smo ih proglasili "teorijama zavere" ili ne - manje je važno! Autor je istraživač koji budi kako svoju, tako i svest i savest gledalaca. Danas smo na mrežama prezasićeni lažnim vestima fejk istinama, intrigama, politički intoniranim interesima u raznim režimima i to 24 sata na dan. Zato je u doba često poremećenih vrednosti, revanšizma i revizije istorije dobro izučavati i iz današnje perspektive voditi dijalog sa iskustvima predaka i njihovim svedočanstvima i idejama o vremenu u kojima su živeli. Možda ćemo otkriti njihove zablude, ali je sigurno da ćemo otkriti i davno zaboravljene vrednosti - kaže na početku razgovora za Bilten UFUS AFA.

Ima li film danas tu snagu da menja svet?

Čovek je taj koji menja svet. Film može da promeni čoveka. Filmsko delo provocira i tera da istražujemo vreme u kome živimo. Filmska umetnost je i svojevrstan dokument koji će svedočiti slikom o iskustvu čovečanstva u budućnosti. Po prvi put, u 21. veku, čovečanstvo može zahvaljujući Limijeru i Manakiju da vidi na filmskoj traci period duži od sto godina. Od običaja, arhitekture, mode, načina govora, ponašanja i morala, pa sve do njihovih ideja i zabuda koje su filmski autori ostavili kao zapis za budućnost.

Vreme digitalne tehnologije je omogućilo čovečanstvu da beleži neselektivno sve što vidi. To je stvorilo ogromnu

“Autor je slobodna ličnost, bez predrasuda - otvorena prema svetu u kojem živi. Njegovo delo mora biti lično, nepristrasan i iskren stav o politici, društvu i moralu. Često je njegov rad uslovljen ideologijama i još češće uslovljen zavodljivim savremenim političkim trendovima i birokratskim filmskim korektnostima koje mu se nameću kao alternativa slobodi njegovog izbora.”

video deponiju koju ostavljamo za budućnost. Zato bi, poput lične higijene, trebalo da naučimo da čistimo “video đubre” iz naših kompjutera i telefona. Nemojte zaboraviti starog majstora filma Hičkoka koji je rekao: “Film je isti kao život, samo iz njega treba izbaciti sve nevažne i dosadne trenutke”. Jer, preti nam realna opasnost da sve to preuzme AI kao baštinu čovečanstva. Zamislite kako ćemo glupavo izgledati našim potomcima, ukoliko se to zaista i dogodi. Setite se kako su se naši preci pripremali da smišljeno, u par slika (krajem 19. i početkom 20. veka), ostave svoju poruku, a često i zaveštanje za buduća pokolenja. Potrudimo se da njih razumemo, ali da i mi budemo razumljivi našim potomcima.

Da li će bioskopi preživeti?

Pre skoro dve decenije moja ćerka Darja, tada studentkinja produkcije, i ja renovirali smo zapušteni bioskop “Balkan” u kome smo imali stalne projekcije domaćih filmova i najboljih filmova autora iz celog sveta. To je bio bunt protiv prodaje malih bioskopskih sala u centru grada i dokaz da oni imaju budućnost. Nažalost, neko od ministara kulture je odlučio da su “fastfood bioskopi” budućnost i prodao sve male bioskope koji su devastirani, iako su kupci bili u obavezi da nastave delatnost.

Kad gledate film u bioskopu vi čujete i različite reakcije, na taj način komunicirate i sa publikom i sa filmom. Svaki put kada se završi projekcija i izađete iz sale vi i dalje nosite sa sobom scene iz filma, ali i reakciju publike. To je posebno osećanje koje obogaćuje vaš život. Posle svake bioskopske predstave vi znate u kom okruženju živite. Dijalog koji publika vodi sa filmom joj može mnogo više reći o vremenu u kome živi od vesti kojima je konstantno zasipaju sa raznih mreža. Bioskop je ostrvo slobode. Zato je važan i zato je veliki propust što u Srbiji ne postoji nijedan bioskop za domaći film.

Filmska scena se mora boriti za nove, mlade gledaoce uvođenjem predmeta dramske i filmske umetnosti u školama, promocijom domaćeg i regionalnog filma i stvaranjem lanca bioskopa u Srbiji. Ako američka filmska industrija ima svoje lance bioskopa u svetu, ako Evropa posebno finansira premijere svojih filmova u regionu, zašto balkanske države ne stimulišu promociju svojih filmova u evropskim bioskopima? Sledeći, drugi po redu Balkanski festival filmskih reditelja (BFFR), u junu, u Beogradu, na kome će se uz podršku Evropske asocijacije reditelja susresti svi značajni autori i predstavnici asocijacija filmskih reditelja Balkana, imaće glavnu temu “Vidljivost filmova balkanskog kulturnog prostora u Evropi i svetu”.

Da li savremeni modeli tržišta, fondova i koprodukcija ostavljaju dovoljno prostora za autorski izraz?

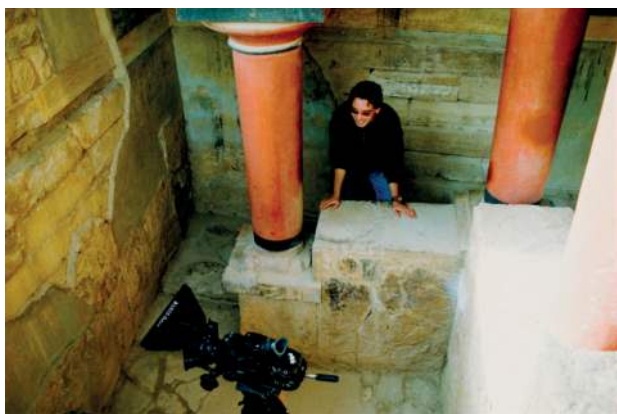
Izuzetno poštujem evropske fondove, ali smatram da su upali u krizu birokratski pojednostavljenog prepoznavanja tema. Teme koje se na taj način favorizuju su bitne teme savremenog sveta, ali konkursi svakako moraju biti otvoreni i za druge ideje savremenih autora. Time se otvara put za kritičan, provokativan odgovor na uzburkanu svetsku

političku scenu. Činovnici koji odlučuju često olako prepoznaju i biraju takozvane “korektne teme”. Ako se autori sadržajima svojih filmova u to uklope, onda imaju šansu da prođu na fondu, a ako ne, onda su šanse manje. Savremeni autori sve češće prihvataju nametnute teme političkih, rodnih, moralnih i svih drugih korektnosti koje nažalost ne samo da sputavaju slobode stvaralaštva, već ulaze u zonu konformizma stvarajući prepoznatljivu i, reklo bi se, uniformnu kinematografiju.

Naravno, u Evropi postoje i izvanredni autori koji i pored ovakvih korektnosti uspevaju da snime vrhunska dela. Neke evropske zemlje su proglasile da je strategija razvoja kinematografije od nacionalnog značaja za kulturu, uvećali su sredstva iz budžeta i poreskim olakšicama podstakli privredne subjekte da podržavaju proizvodnju filmova, a umetničkim direktorima, selektorima koji su se dokazali u nacionalnim kinematografijama, prepustili izbor filmskih projekata za realizaciju. Tako su podstakli autentičnost nacionalnog filma i uz dodatnu stimulaciju prikazivanja i promocije u svetu postali vidljivi i poštovani i u svetskoj kinematografiji.

Više od decenije aktivno radite na promovisanju autorske snage reditelja sopstvenim autorskim radom, ali i pokretanjem Festivala Filmske režije jugoslovenskog kulturnog prostora, a zatim u saradnji sa producentom dr Darjom Bajić Božović i rediteljem Urošem Tomićem osnivate i Balkanski Festival filmske režije kao i Godišnju nagradu reditelja filmskih i TV ostvarenja. Kako danas vidite položaj filmskog reditelja u Srbiji i kakav je u poređenju sa regionom i Evropom?

Balkanska pravila, foto: Jaša Josimović

Televizijske serije omogućavaju našim kolegama da imaju kontinuitet u poslu i da obezbede svoju egzistenciju. Mnogi reditelji su uspeli da ostvare izuzetna TV ostvarenja, pogotovo oni koji su predložili temu i učestvovali u kreaciji cele serije. Međutim, potreba naručilaca, često bez javnih konkursa, da se popuni 24 sata programa dovela je do hiperprodukcije TV serija. To je neminovno dovelo i do pada kvaliteta. Takva dela, a često i odabir tema, nisu izbor reditelja, već onih koji uređuju TV programe. Uz opravdanje da “narod voli to da gleda”, započinje “tamni vilajet” komercijalnog i pojednostavljenog sadržaja.

Istovremeno došlo je do devalvacije profesije reditelja. U najavama serija i filmova na TV stanicama i na kablovskim kanalima imena reditelja kao autora nećete naći u tekstualnim predstavljajima programa. Na špicama TV serija se na početku forsiraju direktori TV stanica, urednici, pa čak i producenti, a učešće u produkciji ne opravdava njihovo pominjanje na najavnoj špici. Izvršni producenti i šouraneri dobijaju značajno mesto na špici potpisujući se kao “kreativni autori”, što je u nekim slučajevima opravdano, ali se ne sme umanjiti doprinos i oduzeti rediteljevo pravo na final cut. Da bi povećali svoju kreativnu ulogu i značaj odlučivanja (final cut) producenti su po ugledu na američku industriju preuzeli praksu da jednu seriju rade tri i više autora. Reditelji tako ostaju bez mogućnosti da samostalno kreiraju i često pristaju na kompromise koji su uvek na štetu umetničkog dela. Time se uskraćuju gledaoci, a reditelj svodi na izvođača filmskih radova. Sve češće ni u montaži nema zadnju reč.

Zaboravljeni, foto Jaša Josimović

Na lepom plavom Dunavu, foto Tatjana Krstevski

Veoma poštujem svoje saradnike dok stvaram film, ali da bi reditelj bio autor svog filma od početne ideje, rada na scenariju, rada na knjizi snimanja, na snimanju, pa do postprodukcije, on mora biti taj koji odlučuje. To nije hir - to je zakon profesije. Svi ostali saradnici učestvuju u realizaciji njegove zamisli i izgleda budućeg filma, ali je reditelj taj koji preuzima odgovornost i donosi konačnu odluku! Zašto bi neko preuzimao autorstvo reditelju? Ako su producenti, scenaristi, glumci i direktori fotografije reditelji filma, što nije čest slučaj, oni su tada i autori tog filma.

Dakle, reditelj je autor filma, scenarista je autor scenarija u filmu, direktor fotografije je autor slike u filmu, producent je autor kreativne ideje za film. Kada se postavi ta hijerarhija onda je sve jasnije, film ima piramidalnu organizaciju u kojoj reditelj nešto što je bilo ideja ili slovo na papiru pretvara u život, u pokretnu filmsku sliku. To je postupak koji vaspostavlja reditelja kao autora filma.

Godinama se javno zalažete za bolji status nacionalne kinematografije, za povećavanje budžeta za film (koji trenutno iznosi oko 0,14 posto), postavljanje profesionalaca u komisijama Filmskog centra Srbije, javno ste kritikovali i zaustavljanje finansiranja proizvodnje filmova u 2025. godini, čime se zaustavlja kontinuitet kako autora, tako i cele kinematografije. Koje je rešenje?

PRVO: Reditelji se moraju izboriti za svoj status kao autora filma, ali i za promenu Zakona o autorskom pravu. Zakonodavac treba da prepozna obavezu da i srpski filmski autori zaslužuju da budu materijalno zaštićeni prilikom svake eksploatacije njihovih dela, kao što su to prepoznale druge evropske zemlje. U Evropi filmski autori imaju pravo i na pravičnu naknadu, i na emitovanje, reemitovanje, javno saopštavanje, online i svako drugo komercijalno iskorišćavanje njihovih dela. Očekujemo da će i naše zakonodavstvo to uskladiti sa pozitivnim primerima svetskog i evropskog tržišta, što će višestruko uvećati naknadu za emitovanje dela naših autora i članova organizacije UFUS AFA.

DRUGO: Filmska scena se mora izboriti za realno povećanje stimulacije za kinematografiju. Poređenja radi, za produkciju filmova u Hrvatskoj HAVC za sufinansiranje jednog filma odvoja u proseku više od milion evra, dok se

“U ovoj godini UFUS AFA ZAŠTITU očekuje obnova dozvole za rad i tu, siguran sam, neće biti problema jer je organizacija tokom prethodnog perioda odgovorno uradila veliki posao na zaštiti, popravljajući socijalni status filmskih autora. Sada je tržište kablovskih operatora kompletno pokriveno, a fond za tanti-jeme je višestruko uvećan.”

kod nas za istu namenu odvaja u proseku oko 300.000 evra. Ovo je jedan od razloga krize srpske kinematografije.

U sadašnjim uslovima, da bi kinematografija prevazišla godinu blokade sredstava za namenu proizvodnje filmova, moramo se izboriti za povećanje stimulacije na 20 miliona evra iz budžeta Srbije (oko 0,28%). Ova stimulacija bi morala da postane trajno rešenje za svaku buduću proizvodnu godinu. To bi po mom mišljenju bilo dovoljno da srpska kinematografija izađe iz velike krize u koju je ušla tokom prošle godine i da tako nastavi svoj nesmetani rad.

Prošlogodišnjom blokadom sredstava zaustavljene su i koprodukcije u regionu. Posledice toga su da naši filmovi ne mogu da konkurišu na evropskim fondovima gde vlada pravilo da morate imati bar dva koproducenta iz regiona, pa je tako zaustavljen dodatni priliv sredstava za naše filmove. Problem je i što je došlo do nagomilavanja nesnimljenih filmova (koji su dobili sredstva na starim i novim konkursima), pa sad filmovi iz više produkcionih godina konkurišu na isti fond. Usled velike konkurencije dešava se da mnogi filmovi moraju da konkurišu više puta u regionu, a to zaustavlja koprodukcije i razlog je neuspeha naših projekata i na drugim fondovima u Evropi.

Prošla godina je ostala i bez adekvatnih rešenja, iako je bivši v. d. direktor Filmskog centra predložio da se povećaju nedovoljna sredstva dobijena za filmove na ranijim konkursima FCS-a kako bi se odgovorilo na povećanje cena filmskih radnika i opreme potrebne za produkciju zbog povećane tražnje na tržištu, usled hiperprodukcije TV serija i servisa inostranim produkcijama. Strane produkcije u Srbiji imaju, što je praksa svuda u svetu, prava na incentives. Domaćoj kinematografiji bi trebalo vratiti oduzeto pravo na povraćaj sredstava od PDV-a uložених u snimanje filma, kao što je to slučaj sa stranim produkcijama.

TREĆE: Jedno od rešenja je i da se filmska scena izbori da se novim zakonskim rešenjima u Zakonu o

“Provokativnost reditelja - autora filma, i njegova oštra kritička misao ‘ne mogu da promene svet’, ali mogu da obogate živote gledalaca i da utiču na njihovu slobodu misli i govora.”

kinematografiji i Zakonu o kulturi podstaknu privrednici da ulažu u kinematografiju. Član zakona mora da reguliše i obezbedi zaštitu privrednika koji pronađu interes da ulažu u kulturu, a time i u novi srpski film. Da se Zakonom o kinematografiji uvede regulativa da se deo procenta zarade od igara na sreću, kao i dela sredstava od naplate za korišćenje nacionalnih frekvencija koje televizije već plaćaju Republičkoj radiodifuznoj agenciji uloži u Fond za kinematografiju Srbije. Tako bi televizije bez dodatnog ulaganja stimulisale proizvodnju kinematografije.

ČETVRTO: Filmska scena mora insistirati na ideji osnivača FCS-a da ova institucija ima nezavisan status i da njom upravljaju filmski stvaraoci. Film mora biti oslobođen političkih korektnosti. Film je svedočanstvo vremena. Sputavanje kreativnosti autora je opasno, ne samo zbog cenzure slobode stvaralaštva već zato što nam se približava još veća opasnost - veštačka inteligencija. Naravno, AI će kao alat uvek biti od pomoći ukoliko ne preuzme ulogu autora, ulogu kreatora umetničkog dela, zbog lenjosti umetnika, da bi se ubrzao proces produkcije filmova i da bi na kraju možda prihvatili čak i njihov izbornik. AI to već sada nudi da bi film brže došao do komercijalnog uspeha. AI ima audio i vizuelno, ima ton i sliku, ali nema autentičan filmski jezik i stil kreatora, autora. Da li nam tako AI nudi neku novu “korektnost”? Da li će tada veštačkoj inteligenciji kao sintetizovanom iskustvu čovečanstva uopšte biti potreban umetnik ili će umetnik koji se usprotivi biti proglašen za remetilački faktor i stavljen na AI crnu listu? Nešto poput opomene iz Orlove “1984”. Budućnost jednog društva i čitavog sveta

će umnogome zavisiti kako budemo koristili AI. Samo da ne bude kao sa Nobelom ili Openhajmerom.

Ovo bi već mogla da bude ideja za moj novi film. “Da li vi zaista, još uvek mislite, da film nije promenio svet”?

Srpski filmski autori, kao i mnoge njihove kolege iz regiona, dele zajedničku muku – period od pet, pa i do sedam godina koliko traje put filma, od prve ruke scenarija do bioskopa. Koje savete kao profesor i mentor dajete svojim studentima, kako ih ohrabrujete da istraju?

U ovo vreme kada se studenti bore za svoje ideale, kada pokušavaju da ostvare bolje profesionalne i egzistencionalne mogućnosti budućnosti koja im pripada i u kojoj će živeti, stalno čujem kako niko neće ni sa kim da razgovara. Ispratio sam mnogo klasa, više od 150 studenata, i svako od njih imao je svoje političko mišljenje, svoje mišljenje o filmu i umetnosti uopšte i o tome smo razgovarali. Jer, na profesoru je da razgovara sa studentom, da ga upozna i da pronade šta je njegova specifičnost, da ga nauči da bude svoj, da ne kopira druge. Profesor je tu da ga uputi u to koji su elementi filmskog jezika koji će na najbolji način njegovu ideju i talenat koji poseduje pretvoriti u filmsku sliku. Ukoliko ne uspe da iskaže “ljubav prema filmu” i želju da “promeni svet” i slobodno kroz svoju viziju i maštu postane profesionalac, to zauvek ostaje zarobljeno u studentu i on nikada ne pokaže svoj talenat.

Trudio sam se da studentima dajem snagu i uverenje da mogu da se bave igranim filmom. Svaki mladi čovek ima strah od toga, nekako snimi kratki film, ali taj dugi igrani, tu se stane. Srećom, uspeo sam da svojim iskustvom i poznajući probleme u našoj kinematografiji, pomognem mnogim studentima koji su sa uspehom snimali svoje dugometražne filmove.

Pomogao sam im da se kroz profesionalne asocijacije bore za status autora, da uspešno prolaze kroz filmske fondove (studentski film, debitantski film), savetima i svojim poznanstvima pomagao sam im u sklapanju budžeta njihovih filmova. Nestao je strah i oni su hrabro stvarali filmove o našoj stvarnosti. Mnogi od njih su danas uspešne rediteljke i reditelji i veoma sam ponosan na to. Takav razgovor moramo negovati i razvijati i u političkom životu.

Kao član Upravnog odbora UFUS AFA, a od nedavno i predsednik UO saradivali ste sa brojnim srodnim organizacijama iz regiona i Evrope, učestvovali na međunarodnim konferencijama... Možete li uporediti sistem zaštite autorskih prava u Srbiji sa onim u regionu i u Evropi?

To što je naša organizacija na 11. mestu u Evropi po naplati tantijema od kablovskih operatora je izuzetan uspeh. Mi autori po prvi put možemo na pravi način da računamo

U ime naroda

“Važno je da UFUS AFA ZAŠTITA zajedno sa svim udruženjima i asocijacijama filmskih umetnika bude aktivni učesnik u donošenju novog Zakona o autorskom i srodnim pravima i Zakona o kinematografiji i ostalim AV umetnostima. Mi smo skupa spremni da se borimo za zakon po meri autora i spremni smo da konkretnim i preciznim predlozima učestvujemo u daljem razvoju profesionalne kinematografije Srbije.”

na tantijeme koje smo zaslužili, a 120 godina ih nismo dobijali.

Međutim, postavlja se pitanje kako i na koji način sačuvati kinematografiju. Posle niza sastanaka, susreta i razgovora sa kolegama iz Evrope došao sam do zaključka da je i tu birokratija umešala prste. Iako možda sa željom da pojednostave način na koji se štite autori, napravili su veliku grešku nazivajući to audiovizuelnom umetnošću. Kako može da bude audio kada film prvenstveno (vizuelan) komunicira slikom?

Zalažem se da kinematografija ostane ono što jeste. Ona ima svoju istoriju, teoriju, svoje žanrove, ima svoj filmski jezik. To što audiovizuelni mediji danas koriste filmski jezik i iskustvo kinematografije, kao i komunikaciju sa publikom, ne daje im za pravo da film svrstavaju u veoma široku oblast audiovizuelne delatnosti. Naprotiv, postoji kinematografija i audiovizuelne umetnosti.

Druga stvar je što u taj audiovizuelni deo počinju da ulaze i sve one novine digitalne tehnologije koje su dovele do toga da možete i telefonom da snimate film, da je svaka slika ili snimak koji postavite na YouTube dovoljan razlog da postanete autor, ali autor kakvog dela? Filma sigurno ne. Zato je potrebno razdvojiti te dve oblasti, čuvati tekovine kinematografije i omogućiti audiovizuelnim delima da se razvijaju u svim oblastima umetničkog stvaralaštva, kako na televiziji, tako i u likovnom izrazu i drugim oblastima

kulture. To će dovesti i do strategije onoga što nas čeka u novom vremenu koje će se menjati upotrebom AI.

Zato je važno da kinematografija ostane to što jeste, a da se audiovizuelna umetnost formira tako što će prvo definisati svoje granice. Film ima svoje specifične zahteve, svoju formu i način proizvodnje, i specifičan način komunikacije koji treba sačuvati i podsticati (bioskop, festivali...). To ne znači da autori iz ove dve oblasti ne treba da sarađuju i da se vrednost stvaralaca ne valorizuje, već naprotiv da svako izgrađuje svoja merila vrednosti i kvaliteta budućih. Imajući u vidu da često filmski autori stvaraju umetnička dela u obe oblasti to može da bude put ka zajedničkoj borbi za veća prava autora i profesionalniju produkciju.

Ne treba da se meša američki i evropski način produkcije. U Americi producent ulaže sopstveni novac, uzme kredit, možda stavi kuću pod hipoteku da bi snimio film i onda ima pravo da utiče na izgled filma za koji smatra da će na tržištu ostvariti veći profit. Svi najveći američki reditelji su počinjali radeći za neki studio da bi posle osnovali sopstvene produkcijske kuće sa željom da vrate kontrolu nad filmovima koje snimaju. Tako i autori koji se bave TV serijama moraju da se izbore da budu prepoznati i cenjeni kao tvorci umetničkog dela. Snimanje TV serije je težak i odgovoran posao jer izlazite pred milionsku publiku. Svaka televizija ima svoje specifičnosti i nametnute korektnosti koje morate da ispoštujete, ali to ne znači da treba da izbegavate da se bavite tabu temom. U “Sivom

Bićemo prvaci sveta

domu” bavio sam se domovima za maloletne delikvente kada je ta tema bila tabu.

Tada su me optužili “da to samo postoji u američkim filmovima”, “da se povećao broj delikvenata posle emitovanja serije”.

A onda se otvorila ta tema, javili su se vaspitači, direktori vaspitno-popravnih domova i počeli da govore o velikim problemima koje imaju jer nije usklađen zakon, jer društvo ne vodi računa o toj deci, već ih ostavlja uticaju zakona ulice. Tako je izašlo na videlo da je delikvencija među maloletnicima porasla i zbog odlaska velikog broja ljudi na rad u inostranstvo u to vreme (gasterbajteri), a nebriga društva i sistemsko neresavanje tog problema su onemogućili adekvatnu resocijalizaciju domaca u društvo. Društvo ih je odbacivalo zbog njihove prošlosti umesto da ih prihvati.

Koji su glavni planovi i izazovi organizacije UFUS AFA u 2026. godini?

U ovoj godini nas čeka obnova dozvole za rad i tu, siguran sam, neće biti problema jer je organizacija tokom prethodnog perioda uradila velike stvari, na pravi način zaštitila autore i došla do konačnog rešenja problema kada su pojedini kablovski operatori odbijali da plate autorske naknade. Sada je tržište kompletno pokriveno, a fond za tantijeme uvećan. Veliki uspeh je ozbiljna i promišljena briga o socijalnim problemima članova i o mladim kolegama.

Organizacija je pokazala kvalitet i olakšala kako mladim, tako i starijim autorima da u periodu dok nemaju priliku za rad i dok se ne poboljša finansijsko stanje u kinematografiji, a i u svim drugim oblastima kulture, dobiju značajna sredstva za egzistenciju, da mogu da se posvete kreativnom radu, da pripremaju i stvaraju nove filmove. Jer, filmovi srpskih autora su bogatstvo za kinematografiju i celokupnu srpsku kulturu.

Da bismo to uspeali moramo zaštititi naše autore i kroz Zakon o autorskim pravima i kroz Zakon o kinematografiji. Tu su nastali veliki propusti. Zato je najvažnije da budemo aktivni učesnici u donošenju novog Zakona o autorskom i srodnim pravima. Spremni smo da se borimo za zakon po meri autora i spremni smo da konkretnim i preciznim predlozima učestvujemo u stvaranju tog zakona. Na tome već duže vremena radimo sa filmskim profesionalcima i stručnjacima iz različitih oblasti.

Potrebno je da se cela filmska scena udruži, da se prestane sa intrigama, da razmišljamo o budućnosti, da o Filmskom centru i o republičkom budžetu za kinematografiju razmišljamo konstruktivno, da se izborimo da od 0,67 odsto budžeta dođemo makar do 1,5 pa i do dva odsto za sve kulturne delatnike. A onda da procenat od 0,14 odsto

Sivi dom

za kinematografiju zaista povećamo. To ne mora samo da bude iz budžeta, zato spremamo predloge po ugledu na Francusku, Nemačku, Englesku i druge kulturno razvijene zemlje, da određena sredstva dolaze iz drugih privrednih i društvenih resursa. Cilj je da svi shvate značaj srpskog filma za domaću ali i za svetsku javnost. Film je taj koji, korak po korak, može da pokaže drugo lice Srbije. Setimo se da je srpski, odnosno jugoslovenski film bio među vodećima u

svetu za vreme “crnog talasa”, kada je film kritikovao državu, a država finansirala filmove.

Kritika ne znači zlu nameru, politizaciju i stajanje na jednu ili drugu stranu, nego pokušaj da vidimo kako u ovoj zemlji možemo slobodnije i na bolji način da stvaramo umetnost koja će imati uticaj na slobodu misli i dijaloga u svim sferama društava.

Sivi dom

Bićemo prvaci sveta

SAVET ADVOKATA

Stevan Pajović*Advokat, kancelarija "T-S Legal"*

Veštačka inteligencija i blockchain tehnologije u kolektivnom ostvarivanju prava: izazovi i potencijali budućnosti

Veštačka inteligencija (AI) i blockchain tehnologija nude značajne mogućnosti za unapređenje rada organizacija koje se bave kolektivnim ostvarivanjem prava, ali istovremeno donose i izazove koji zahtevaju detaljno razumevanje i prilagođavanje. Iako su ovi tehnološki alati namenjeni povećanju efikasnosti, transparentnosti i sigurnosti u procesu zaštite i naplate autorskih prava, njihova široka primena u svakodnevним operacijama još uvek je u razvoju i suočava se sa određenim preprekama i nejasnoćama.

Uloga veštačke inteligencije u unapređenju efikasnosti i upravljanju pravima u kolektivnim organizacijama

Veštačka inteligencija dominira kao ključni alat

za unapređenje efikasnosti operativnih procesa u kolektivnim organizacijama, omogućavajući im da brže i preciznije obavljaju svoje zadatke. Najčešće primenjene tehnologije odnose se na sisteme za upravljanje pravima, koji koriste napredne algoritme za prepoznavanje i analizu podataka unutar repertoara. Ti sistemi automatski identifikuju i klasifikuju zaštićene sadržaje, što olakšava pravilnu evidenciju i distribuciju prava, kao i detekciju sličnosti ili duplikata u velikim bazama podataka. Jedan od najznačajnijih benefita AI u ovom kontekstu jeste mogućnost razvoja sistema koji automatski upoređuju podatke o korišćenju sadržaja sa repertoarom organizacije, čime se značajno olakšava identifikacija i praćenje korišćenja. Ovakvi algoritmi doprinose smanjenju vremena i ljudskog rada potrebnog za obradu informacija.

Osim toga, AI tehnologije omogućavaju organizacijama da efikasno pretražuju i analiziraju velike količine podataka, uključujući usage reporte, metapodatke i sadržaje sa web stranica ili društvenih mreža. Ove analize pružaju brzi uvid u to kako i u kojim oblicima se zaštićeni sadržaji koriste, identifikuju trendove i otkrivaju potencijalne zloupotrebe. Na taj način, kolektivne organizacije mogu pravovremeno reagovati na eventualne zloupotrebe, bolje usklađivati svoje aktivnosti u zaštiti autorskih prava, efikasnije pratiti promene na tržištu i dodatno unapređivati procese distribucije i naplate. Ukratko, AI predstavlja alat koji značajno podstiče operativnu učinkovitost i preciznost u upravljanju pravima i sadržajem, čime se direktno doprinosi unapređenju celine sistema kolektivnog ostvarivanja prava.

U segmentu korisničke podrške, AI tehnologije omogućavaju razvoj čat botova i virtuelnih asistenata koji efikasno odgovaraju na upite članova, dok su u administrativnim procesima AI alati iskorišćeni za sastavljanje dokumenata ili slanje automatskih podsetnika. Ove primene značajno doprinose smanjenju operativnih troškova i rasterećenju zaposlenih, ali njihova učinkovitost i dalje zavisi od ljudskog nadzora. Često se ističe da je ljudski nadzor neophodan, posebno

u segmentima identifikacije i distribucije prava, jer su trenutni sistemi i dalje ograničeni u preciznosti i transparentnosti.

Evo još nekoliko načina na koje kolektivne organizacije koriste veštačku inteligenciju. Na primer, one koriste AI za detekciju „piratskih“ dela, identifikaciju sadržaja koji je rezultat rada veštačke inteligencije, kao i za „zagađivanje“ dela, čime se ona tehnički čine neupotrebljivim za obuku novih AI modela. Alati za kodiranje zasnovani na AI mogu se primeniti za razvoj platformi za distribuciju prava, omogućavajući efikasnije upravljanje i zaštitu sadržaja. Pored toga, tehnologije zasnovane na veštačkoj inteligenciji omogućavaju praćenje web sadržaja i društvenih mreža radi identifikacije važnih događaja, aktivnosti ili sadržaja koje organizacije mogu licencirati ili na druge načine iskoristiti.

Sa druge strane, primena blockchain tehnologije u oblasti kolektivnog ostvarivanja prava ostaje ograničena i uglavnom na eksperimentalnim projektima. Iako postoje inicijative za digitalno produženje dozvola i funkcije poput „timestamping“-a za sigurnosno beleženje sadržaja, ove primene su još u fazi testiranja. Većina mišljenja ukazuje da blockchain trenutno ne pruža jasne i neposredne benefite u svakodnevnom radu, te se većina aktivnosti fokusira na istraživanje i razvoj alternativnih rešenja.

Identifikacija sadržaja generisanog veštačkom inteligencijom

S obzirom na činjenicu da dela generisana od strane veštačke inteligencije nemaju autorskopravnu zaštitu, za organizaciju je izuzetno važno da identifikuje takva dela. Međutim, taj proces predstavlja značajan izazov, jer su postojeći alati ograničeni u pogledu tehnološke pouzdanosti i efikasnosti. Većina kolektivnih organizacija se u ovom procesu oslanja na iskrenost autora, tražeći od njih da prilikom prijave dela jasno naznače da li je sadržaj kreiran ili izmenjen uz pomoć AI. Sa druge strane, neke organizacije sprovode slučajne provere i selektivne preglede, pri čemu se određena dela biraju,

a od autora zahteva da dokaže da je napravio kreativne izbore u procesu stvaranja. Takođe, formiraju se ad hoc komisije koje procenjuju originalnost sumnjivih radova, dok se nadzorom registrovanog sadržaja prate i identifikuju neuobičajeni obrasci, poput velikog broja prijavljenih dela od strane istog autora. Ove mere nastoje da uspostave balans između poštovanja prava autora i zaštite od neetičke upotrebe AI tehnologija. Ipak, jasno je da je neophodno dalje usavršavanje i razvoj sistema za identifikaciju AI-generisanih sadržaja, jer trenutni alati nisu dovoljno napredni da bi efikasno odgovorili na izazove koje donosi digitalna transformacija. Pored toga, specifičnosti određenih žanrova i vrsta sadržaja, posebno u muzičkoj i vizuelnoj umetnosti, dodatno otežavaju primenu AI alata za detekciju. Na primer, u muzičkoj industriji, upotreba sintetičkih vokala u žanrovima kao što su R&B ili elektronska muzika izaziva poteškoće u proceni autentičnosti i originalnosti sadržaja. U vizuelnoj umetnosti, integracija AI tehnologija u softvere poput Photoshopa otežava razlikovanje između radova koje su kreirali umetnici i onih kojima je pomoć pružila veštačka inteligencija.

Da zaključimo, veštačka inteligencija nosi veliki potencijal za jačanje kapaciteta kolektivnih organizacija u oblasti detekcije, nadzora i upravljanja pravima. Međutim, njen pun potencijal je još uvek neostvaren, pre svega zbog tehničkih ograničenja, nedostatka transparentnosti i još uvek neprilagođenog regulativnog okvira. Nadležne institucije i kolektivne organizacije moraju aktivno raditi na razvoju i implementaciji novih alata i politika, uz stalni nadzor i ažuriranje procedura kako bi odgovorile na složenost digitalnog vremena. U budućnosti, očekuje se da će razvoj veštačke inteligencije i blockchain tehnologija dovesti do većeg stepena automatizacije i transparentnosti u oblasti kolektivnog ostvarivanja prava. Međutim, ključno je da se svi učesnici u ekosistemu, od kreatora i kolektivnih organizacija do regulatornih tela, usklađuju u cilju zaštite prava i interesa svih zainteresovanih strana. Samo kroz koordinaciju, transparentnost i stalno usavršavanje, moguće je osigurati pravičnu i efikasnu zaštitu autorskih i srodnih prava u eri veštačke inteligencije.

"Crni bombardier"

Bilten
ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

UFUS | AFA
ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Pratite nas na
društvenim mrežama:

www.ufusafazastita.org.rs